
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY
STUDIA PEDAGOGICZNE 1986 z.15
Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna /4/

KRYSTYNA LENARTOWSKA
WSP w Bydgoszczy

UPODOBANIA LITERACKIE UCZNIÓW KLAS NIŻSZYCH

Stopniowe narastanie wprawy w czytaniu uczniów klas niższych sprawia, że coraz chętniej sięgają oni po dłuższe teksty, po książki. Od tej chwili komunikacja literacka dzieci młodszych może już coraz częściej odbywać się bez pośrednictwa dorosłych.

"Aktywność czytelnicza ma bez wątpienia związek z ilością czytanych tekstów, książek, czasopism. Jednak nie ilość jest tu najważniejsza, lecz umiejętność takiego czytania, które pozwala dziecku czerpać z lektury istotne dla siebie wartości"¹. Dlatego też dobieranie do nauki czytania i pracy z tekstem utworów szczególnie wartościowych pod względem treści i formy pozwala uczniom klas niższych zaspokajać zainteresowania i aktywność czytelniczą także w szkole. Na lekcjach języka polskiego w klasach I-III podczas pracy z czytanką obowiązuje uczniów /i nauczyciela/ jeszcze ściślejszy kanon lekturowy niż w przypadku czytania i omawiania książek znajdujących się w spisie lektury dla poszczególnych klas. Niemniej różnorodność materiału literackiego, z którym kontaktują się uczniowie klas niższych na lekcjach języka polskiego podczas czytania i opracowywania tzw. czytanek umożliwia rozszerzanie horyzontów poznawczych, budzenie wielu nowych doznań, inicjację estetyczną, kształcenie sprawności odbioru, poznanie autorów piszących dla dzieci.

Podręczniki do języka polskiego w klasach niższych, tzw. czytanki zawierają wybór tekstów literackich i paraliterackich z prozy /pisanych przeważnie w konwencji realistycznej, o tematyce bliskiej danemu wiekowi/ oraz poezji. Jednym z czynników wpływających na dobór ilościowy i jakościowy tych tekstów /a także objętość/, jest znajomość aktualnego poziomu wprawy w czytaniu uczniów danej klasy i możliwości zrozumienia tekstu. Aktywizujące sposoby pracy z czy-

tankami szkolnymi, uwrażliwienie na walory artystyczne prozy i wierszy, twórcze poczymania uczniów /czytanie z podziałem na role, inscenizacje, opowiadania twórcze związane z treścią utworu/ wywołując uczuciowe reakcje dzieci, budzą świadomość literacką, zainteresowanie literaturą.

Uczniowie klas niższych lubią swoje czytanki². Świadczą o tym jednoznacznie odpowiedzi ponad 90 % spośród 159 uczniów klas drugich ze szkół podstawowych w Czernikowie, Barcinie i Gąsawie. A. Muchewicz, H. Rydlewska, B. Turostowska, nauczycielki nauczania początkowego tych szkół na podstawie prowadzonych badań w 1983r. stwierdziły, że wielu uczniów czyta samodzielnie w domu czytanki, które nie były jeszcze opracowywane na lekcjach języka polskiego /w granicach około 80 procent/.

Uczniowie klasy drugiej mają swoje ulubione utwory. Dzieciom z Gąsawy najbardziej podobały się: "Legenda o Białym Orle", a z Czernikowa "Harcerska poczta". Znaczną ilość wyborów jako ulubione uzyskały także następujące czytanki: "Legenda o warszawskim Bazyliuszku", "Kubuś i tygrys", "Wars i Sawa", "Jak dzieci pomagały", "Stoliczku nakryj się", "Malowany ul", "Zachwały strzyżyk", "Obłoczek". Uczniom z Barcina podobały się najbardziej takie czytanki jak: "Kto mooniejszy", "Bohater", "Czy to nasze", "Spotkanie z Gagarninem", "Nie jesteś sam", "Taki zapominalski".

M. Baczyńska z Inowrocławia analizując wybór ulubionych czytanek dokonany przez uczniów klas drugich pisze: "Dzieci wybierają teksty o ciekawej akcji, walorach emocjonalnych i wyraźnie zarysowanej sylwetce bohatera. Oprócz tego poszukują czytanek zawierających elementy przyrodnicze i historyczne. Na uwagę zasługuje fakt, że uczniowie wybierają teksty dobre, o wysokich wartościach literackich i wychowawczych. Czynią to jednak raczej intuicyjnie, bowiem ich motywacja jest czasem bardzo banalna".

Wszyscy uczniowie klas drugich aprobują teksty ilustrowane.

Kształtowanie się upodobań literackich wiąże się zarówno z aprobowaniem pewnych utworów, jak i odrzucaniem innych. Spośród 55 uczniów klas drugich z Inowrocławia 19 wymieniło tytuły czytanek które im się nie podobały i podało uzasadnienie.

Oto przykłady:

"Niesprawiedliwe stopnie" - ... bo ten chłopiec chciał mieć dobre stopnie za nic.

"Coś ty zrobił" - ... ponieważ Feluś był szkodnikiem, a ja nie lubię takich czytanek, gdzie są brzydkie dzieci.

"Chudy zeszyt" - ... bo Waldek wyrwał kartki, a tak nie wolno robić.

"Co się stało z karmnikiem dla ptaków" - ... bo nic ciekawego się w niej nie dzieje.

"Jak się krasnal z borsukiem na spacer wybierali" - ... bo jest krótka i nie ma w niej nic wesółego.

"Miasto w zimie" - ... bo ja nie lubię wierszy.

"Klej" - ... bo ja jej nie rozumiem.

"Czarodziejskie słowo" - ... musiałam się jej długo uczyć.

"Pięcioro w jednym strączku" - ... bo nie umiałem czytać i dostałem dwójkę.

W dwóch ostatnich wypowiedziach wyraźnie nie zadziałało prawo efektu. Trudności i niepowodzenia w technice czytania spowodowały, że uczniowie nie dostrzegli ani wartości wychowawczych, ani piękna słowa w czytanych tekstach.

Badania przeprowadzone w klasach trzecich przez nauczycielki specjalistki nauczania początkowego: B.Bukolt, K.Fijas, B.Gackowską, D.Migdzińską-Adoś, H.Przewięźlikowską, H.Stoszewską, M.Szydłowską w 1983 roku pozwoliły ustalić listę najbardziej popularnych czytanek wśród 406 uczniów ze szkół miejskich i wiejskich. Największą ilość wyborów, jako czytanki ulubione uzyskały następujące utwory zamieszczone w wypisach³:

- Bajka o biedzie	- 17,2 % głosów
legenda o złej księżniczce	- 16,3 głosów
- Bracia	- 15,5 % głosów
- Tatry idą	- 12,8 % głosów
- Sprytny lis	- 10,8 % głosów

Fakt, że dany utwór znalazł się na liście ulubionych czytanek, nie świadczył o tym, że mógł się nie znaleźć również na liście czytanek, które się dzieciom nie podobały. Spośród 60 uczniów klas trzecich z Gniewkowa dziesięciorgo wymieniło "Bajkę o biedzie" wśród czytanek, które im się nie podobały. Dziesięciorgu uczniom nie podobała się czytanka "Matematycy z Sianowa", która została uznana za ulubioną przez uczennicę ze Świekatowa.

Uczniom ze Świekatowa i Korytowa /57 dzieci/ najbardziej podobały się czytanki: "Tatary idą", "Sztuczny człowiek", "Kłopoty z miodem".

Analizując wypowiedzi uczniów klas trzecich z Czernikowa, Jastrzębia i Makowisk na temat ulubionych czytanek /środowisko wiejskie/ H.Przewięźlikowska dochodzi do następujących wniosków: "Dzieci są zwolennikami czytanek pogodnych o zabarwieniu fantastycznym, w których występują ich rówieśnicy jako bohaterowie. Przygody niezwykle i dobrze się kończące, z dużą ilością wesołych zdarzeń, są także bardzo lubiane przez dzieci. Z wypowiedzi dzieci wynika również, że czytanki, w których występują mądre i wesołe zwierzęta są także chętnie przez nie czytane. W czytanekach chciałyby widzieć kolorowe obrazki.

Wspomnianym uczniom najbardziej podobały się następujące utwory: "Bajka o biedzie", "To, co najlepsze", "Jak Sobanek planetnika gościł", "Orlik", "Kwiat paproci", "Mgły wachlarzem nie rozpędzisz", "Sprytny lis".

A oto propozycje uczniów klas trzecich z Gniewkowa będące odpowiedzią na pytanie, jakie czytanki zamieściliby w wypisach

- chłopcy opowiedzieli się za utworami o tematyce wojennej, historycznej, o kowbojach, Indianach i kosmosie oraz wesołymi baśniami:
- dziewczęta również proponowały tematykę historyczną czytanek, a także opowiadania o przygodach dzieci, baśnie o pomysłnym zakończeniu i bajki.

Najbardziej popularne w tym środowisku uczniów /60 osób/ to utwory: "Tatary idą", "Toruńskie pierniki", "Bajka o biedzie", "Ostatni rozkaz", "Kto kogo przechytrzy".

Propozycje uczniów, wybór lubianych i nielubianych czytanek upoważniają K.Fijas do przedstawienia spostrzeżeń i wniosków: "Dziecko zwraca uwagę głównie na treść. Czytanka podoba się wówczas, gdy bohater mający różne perypetie, kłopoty, przygody, wychodzi z nich szczęśliwie. Dziecko poszukuje w utworach emocji i silnych przeżyć, przygód, które przeżywa razem z bohaterem. Realistyczne opowiadania obyczajowe z życia grup koleżeńskich, z życia rodziny, również są chętnie czytane. Dzieci oceniają utwór według postępowania bohatera. Czytanka pt. "Elunia" nie podobała się, bo bohaterka nie była sympatyczna".

Przeważająca ilość spośród 406 uczniów klas trzecich różnych środowisk czyta chętnie utwory pisane prozą. Nieco inaczej przedstawia się sytuacja, jeśli idzie o poezję. Przeważająca ilość uczniów /w tym zdecydowana większość chłopców/ "nie lubi wierszy", chociaż na lekcjach języka polskiego uczniowie czytają również utwory poetyckie.

Zainteresowanie uczniów klas trzecich poezją badała Ł. Migdzińska-Adaś w jednej ze szkół śródmieścia Bydgoszczy. Najbardziej podobały się uczniom następujące utwory:

- H. Szayerowa: W Tatrach
- Cz. Janczarski: Gwiazdy nad Toruniem
- T. Kubiak; Wieczór wigilijny.

Wiersze te wybrała największa ilość uczniów /spośród 74/, a mianowicie: "W Tatrach" 17 uczniów /11 dziewcząt, 6 chłopców/, "Gwiazdy nad Toruniem" 11 uczniów /5 dziewcząt, 6 chłopców/, "Wieczór wigilijny" 10 uczniów /6 dziewcząt, 4 chłopców/.

Uczniom podobały się także inne utwory, a swój wybór uzasadniali następująco /wybrane przykłady/:

"Przedwieśnie" - ... Wiersz "Przedwieśnie" ma bardzo nieciekawą ilustrację, ale za to ma rymujące strofy /Małgosia/;
... bardzo trafnie opisuje obraz przyrody, zachowanie się zwierząt w okresie przedwieśnia, jak również ciekawie przedstawia tę porę roku /Mariusz/;

"Wiersz dla babci" - ... jest bardzo ciekawy i humorystyczny. Jest w nim dużo wyrazów, które się rymują /Monika/;

"Lis i kozioł" - ... Tematyka w tym wierszu jest humorystyczna. Druk wyraźny, a ilustracja ciekawa /Marek/;

"Biel i czerwień" - ... Ten wiersz mi się podoba, bo jest w nim opisana barwa flagi narodowej. Barwa naszej flagi ma kolor bieli i czerwieni. Gdy nasze państwo obchodzi święto narodowe, wtedy nasz kraj lśni od flag biało-czerwonych /Agnieszka/;

... Najlepszym wierszem jest "Biel i czerwień". Podoba mi się dlatego, że mówi o naszej fladze narodowej. Ładnie się rymuje i można się go łatwo nauczyć na pamięć /Eligiusz/.

Wypisy W. Badalskiej dla klasy trzeciej są książką, w której każdy uczeń może znaleźć coś dla siebie. Wśród dzieci są zwolennicy zarówno tekstów długich, jak i krótkich. Niektóre uważają, że powinno być więcej fraszek, zagadek, humoru. Wypowiedzi dzieci świadczą

o tym, że ilustracje podnoszą walory utworu. Nie jest to jednak opinia jednolita. Są uczniowie, którym ilustracje są obojętne "mogą być, ale nie są konieczne". Jeden z chłopców, Robert, stwierdził: "Wolę czytanki bez obrazków, bo sobie można więcej wyobrazić, a jak jest obrazek, to już wszystko widzę".

Każde słowo utworu literackiego ma wartość obiektywną, ale nie dla każdego czytelnika taką samą. Odbiór utworu dokonuje się w toku przeżycia rozumiejącego, które łączy w sobie poznanie /co jest domeną intelektu/ z doznaniem /domeną uczuć/. Zaspokajanie więc w jednakowym stopniu potrzeb i upodobań czytelniczych wszystkich dzieci na lekcjach języka polskiego nie jest łatwe. Pamiętać wszakże należy, że nie jest to także jednym celem szkolnego przysmu lekturowego⁴, ponieważ możliwość kontaktowania się z różnorodnymi utworami pozwala rozwijać gust literacki⁵ najmłodszych uczniów.

PRZYPISY

¹K.Lenartowska., Świątek W., Praca z tekstem w klasach I-III
Warszawa 1982 s.23

²S.Aleksandrak, M.Bober, H.Zegadło, Nasz dom ojczysty, Podręcznik do nauki języka polskiego, Klasa 2, Warszawa 1979

³W.Badaska, Bliskie i najbliższe, Wypisy dla klasy III, Warszawa 1980

⁴J.Papuzińska, Inicjacje literackie, Warszawa 1981 s.81

⁵E.Malmquist, Nauka czytania w szkole podstawowej, Warszawa 1982 s.224